

Nastavak MIHAJLO MARI] 3

Dobro, kad su te `ene promakle, proveli vas u zgradu gde je bila radionica. Jel nije bilo nekih }elija za vas?

- Ne, ne, to je zgrada koja je pravljena naro~ito za to. To je bila jedna velika prostorija na sprat.

Kakva je to zgrada, kamena, zidana, velika zgrada?

- To je bila zidana zgrada. Velika zgrada.

I u obe zgrade ste vi bili sme{teni?

- Ne, samo u jednu. Iz svih radionica.

Kolko vas je moglo biti tu?

- 1.200, 1.300.

Kad su vas doveli, danju?

- Ne, uve~e, posle rata u {est sati. Jo{ se nije smrklo, ali se rad prekinut na znak sirene.

[ta ste vi mislili za{to su vas odveli?

- Pa, znate {ta, mi nismo imali {ta drugo da mislimo, samo to da nas ne}e da bude, to je jedno, drugo, bili smo na~isto, kad su oni no}u minirali ostale zgrade. Sve zgrade gde smo mi bili to su unapred izminirali, mi smo to videli kako se d`u te zgrade, taj plamen, tu gde smo mi ispred te zgrade postave stra~u..... kako se koja zgrada dizala pravila je buku i sutradan nema one zgrade, nema one zgrade, tek onda se u}utalo, prekinulo se ono zujanje i mi smo po{li sa znanjem neke veze i tako, da su oni kao javili na razglasnoj stanici kako su partizani bombardovali logor i zato~enici.

I sad ka`ite, pre tog 21. aprila da li je bilo vi{e u~estalih likvidacija, kako i kada?

- Jeste. Kako se njima prohte.

Znam, jeste li vi ne{to videli?

- To se masovno odvojilo, jednostavno su hteli da po~iste logor, da nema tragova i nas su jednostavno likvidirali.

Kako su ~istili tragove?

- Te tragove zlo~ina nisu oni uni{tili 21. aprila. Oni su po~eli tragove da uni{tavaju mnogo ranije, na primer, kad su po~eli da iskopavaju te grobnice.

Kad je to bilo?

- 45. godine.

Koje grobnice su iskopavali?

- Pa preko u Donjoj Gradini iskopavali su te grobnice, palili te kosti, uni{tili sve.

Kako su palili i ~ime?

- Sa naftom.

Ko je vr{io iskopavanje?

- I Jevreji i Romi.

Kako su ih palili, jel na nekoj gomili ili {ta?

- Pravili ro{tilj od `elezni~kih {ina.

Gde su pravili taj ro{tilj?

- Tamo u Gradini.

U samoj Gradini?

- Da.

A ne u lan~ari.

- Nije to ro{tilj, to su stubovi, {ine i to.

To nisu pravili u lan~ari. Zar su imali s druge strane Save u selu Gradini, zar su imali let lampe da zavare, da nasla`u. Odakle im je to bilo?

- Oni su imali svoje te koji su tamo radili i koji su posle tu izgubili `ivot.

I {ta su palili te ostatke kostiju?

- Iskopavali grobnice i palili kosti. ose}ao se miris paljenog mesa, kostiju i sve.

To se sve de{avalo u prole}e 45. godine. E, sad te no}i, vi ~ujete eksplozije, vidite zgrada nema, kakvo je raspolo`enje vladalo medju vama te no}i?

- Prvo i prvo, 21. uve~e kad su nas doveli u te zgrade to ve~e su pobili sve grupnike in`enjere pred nama.

Kako su ih pobili?

- Pokupili i oterali u Gradinu.

Koga su pokupili?

- Grupnike i in`enjere. Sve.

Zna~i {efove radova?

- Da, od svih grupa, recimo oni su vi{e znali nego {to mi znamo zato~enici.

Kolko ih je moglo biti tih grupnika i in`enjera?

- Svaka radionica je imala i grupnika i tehni~ara i in`enjera.

Njih su prozvali?

- Da, znali su, oni su imali to na spisku, samo ka`u, ajde ti, ti, ti i odveli ih.

U no}?

- 21. aprila.

Gde ste vi spavali tad?

- U toj zgradi.

U toj radionici?

- Ne u radionici, u toj zgradi gde su bile `ene na spratu i dole. Svi su bili sa nama i in`enjeri i grupnici i svi.

Dobro i kako je dan osvanuo, jeste li vi razgovarali s nekim {ta vas ~eka?

- Nikoga niste mogli da vidite, samo kosture okolo zgrade, nikog vi{e.

S kim ste vi spavali?

- Nismo ni spavali, kako ti vidi{ jo{ da se dimi i pu{i. Kako da spavate kad onaj do{ao obesio se na prozor, onaj do{ao na vrata, mnogi se obesili.

Za{to?

- Ipak to su nervi, to su `ivci.

[ta su mislili da?

- Mislili su bolje da se obesi nego da ga onaj kasapi i kolje.

Da li ste vi s nekim razgovarali?

- Nismo smeli javno da razgovaramo, jer medju nama je bilo ka`njenih usta{a koji su ka`njeni, koji su tu po kazni, nismo smeli mi da razgovaramo a on stoji tu, onda vam ode glava, a vi ne}ete nikako da govorite u prilog njegov.

S kim ste vi tu no} najvi{e bili?

- Sa Edom, sa ^edom, sa Antom sa Miletom Risti}em, sa Jovom @ivkovi}em.

I {ta je bilo s tim za koje ste vi sumnjali da su dou{nici, usta{e ka`njene medju vama.

- Pustili ih.

Je li bilo nekih drugih dou{nika?

- Bilo je nekih zato~enika.

Da li ste znali vi za njih?

- Znali smo ali smo se ~uvali.

Kogas ste vi znali na primer?

- Pa, bio je neki Dangubi}, pa neki Filipovi}, pa Ranko Cvetanovi}.

Odakle su bila ta trojica?

- Ko }e ih znati odakle su bili sve. Ranko je bio Srbin, a ovaj Dangubi} iz Hrvatske a Filipovi}, on je bio bez nogu.

Odakle je on bio?

- On je ~ak {ta-vi{e bio zato~enik.

Jel on mo`e bio grupnik ili {ef neke barake?

- Nije, ni{ta nego eto tako. Predao se njima i bio je njihov.

El on bio bez jedne noge ili bez dve?

- Bez obe.

Pa kako je mogao da ubije ~oveka?

- Eh, on se br`e popne u krevet na drugi sprat nego {to se popnem ja.

Vi ste pomenuli Dangubica, Filipovića i Cvetinovića, jel on bio Hrvat ili Srbin, Srbin, da li ste znali da su oni svi dočnici?

- Mi smo njih znali, pa smo ih zbog toga izbegavali.

Da li ste znali za nekog dočnica medju Jevrejima?

- Taj Lacika, taj veterinar {to je bio, taj Jevrejin, nije se pazio i zato je ta organizacija provaljena.

Laci Levi, to je madjarsko ime, veterinar, odakle je, {ta iz Vojvodine, i {ta on je bio neoprezan?

- Bio je neoprezan i{ao je u tu Dubicu kao veterinar, bio je neoprezan, taj {to je dr`ao vezu sa partizanima, pratili ga, a onaj kapetan {to je dolazio odozgo sa Kozare on je znao da }e ovaj da donese ne{to i Lacija su uvatili, kad je to provaljeno njega su zatvorili, doveli u zatvor i stavili na muke, oni su obe}avali da ka`e{ istinu s kim si imao vezu za tamo i ovamo, pusti}emo te da ide{ ku{i. On je sve izdiktirao taj i taj, zna~i tokom istrage, a i njega su ubili. A nije bio nikakav dočnik.

Ma nemoj re{i, prvo su njega ubili?

- Pa da, kad je sve izdao onda je, oni su mu obe}avali da }e ga pustiti na slobodu samo da ka`e s kime je imao vezu, ko mu je davao pismo.

Jesu uhapsili tog kapetana partizanskog?

-

Jesu li na{li kod tog Lacija neki materijal?

- Ma na{li su.

I sad jutro 22. [ta se de{ava?

- Ni{ta. Mi smo zatvoreni, ne mo`emo da izadjemo, stra`a postavljena svuda naokolo. Za pola sata sat ulazi Lisac usta{a, usta{e se povukle, oti{le, on je ostao tu kao takav da bude likvidiran sa nama. Na svakih pola sata sat stanje kod nas je bilo manje..... koliko toliko mi smo se ipak nadali, kad se pojavi na vratima zgrade mi kod vrata i pita ovoga kako stoji situacija i kako je brojno

stanje, ovaj uvek prenese manje brojno stanje i kad je do{ao u pola deset on razgovara sa ovim tamo, mi ~ekamo na vratima i on otvara vrata i ka`e budi do deset sati sa njima pa }e{ biti sa njima likvidiran.

Kome ka`e?

- Njemu tom Dangubi}u, a mi slu{amo.

[ta je njemu bila du`nost, jel on bio grupnik taj Dangubi}?

- Pa nije, on je bio njihov dou{nik, slu{a {ta vi slu{ate, {ta oni razgovaraju i prenese. Ovaj pogleda u sat, ka`e deset sati sada }e{ ti sa njima, mi znamo da je zgrada minirana, {ta nam preostalo, ni{ta nego da se dogovorimo da se organizujemo da se rasporedimo kod vrata kod prozora pored zida, naredjenje da idemo.

Kakvo ste vi naredjenje imali, jeste bili u nekoj desetini, koja je imali neki zadatak?

- Zadatak, podeljeni.

U ~ijoj ste desetiti bili dodeljeni?

- Pa to je sve bila jedna.

Ko vam je rekao da dodjete kod vrata?

- Rasporedili nas.

Ko vas rasporedio?

- Pa Batoti} koji je bio glavni, on, tako nas rasporedio. Sa sprata smo si{li dole, si{li u prizemlje da se ne ska~e kroz prozor, mislim ko je hteo da sidje dole.

Jel vam neko saop{tio dogovor da }e biti juri{a?

- Niko nije saop{tio, mi smo se dogovorili.

Ko mi?

- Pa mi, jer imali smo poverenja jedni u druge.

Jel bio neki sastanak?

- Sastanak, ja i vi i jo{ jedan.

Ko je vama saop{tio da }e biti prodora?

- Batoti}, on }e izdat naredjenje.

[ta vam je rekao na kojim ste vratima vi bili?

- Ja sam bio na srednjim.

Jo{ neko s vama?

- Pokojni Mile Risti}, pokojni ^eda.

Jel bio neko komandir grupe?

- Bio je Risti} zato {to je on bio partizan, uhap{en je kao partizan i doteran je.

On je imao vi{e iskustva nego mi koji smo bili.

Komandir va{e grupe kod tih srednjih vrata?

- Da.

Ajte, mo`ete opisati ko je dao signal?

- Ante Bakot{.

Kako je rekao?

- Napred drugovi i po~elo je razbijanje prozora i vrata i ubijanje prvih stra`ara koji su bili su.

[ta se desilo na va{im srednjim vratima?

- Ubili stra`ara.

I kud ste jurili?

- Prema kapiji, prema izlazu.

Kolko je bila daleko kapija?

- Pa jedno 200 do 300 metara.

I {ta se de{aval, jel su pripucali?

- Pripucali kad je brisan prostor, tu je najvi{e izginulo. Mi koji smo iza{li na srednja vrata mi smo se podbili odmah pod zid tako da nisu mogli da nas gadjaju sa svaka je bila obezbedjana sa osam usta{a i sa mitraljezima.

Kud ste odakle krenuli?

- Prema kapiji.

Kako, pre{li ste brisani prostor?

- Mi samo samo, kako je zgrada bila mi smo odmah pod zid oti{li a odatle, mi kad smo do{li pod zid ima sigurno 150 metara do kapije. Be`ali smo ispod zida, dok su ovi iz zgrade iza{li i i{li brisanim prostorom, oni su svi popadali.

I vi ste stigli do kapije?

- Da, na kapiji je bio postavljen mitraljez koji je ove koji begaju da ih sa kapije pokosi. Mi kad smo do{li tamo taj Mile Risti} ubode usta{u no`em, zgrabi mitraljez, iznese ga unutar logora, dok je bilo jo{ municije on je pucao tako da je on uti{ao njihovu vatr{u i to njihovo pucanje.

A vi od kapije kud ste be`ali?

- Kud je ko znao. Ja sam be`ao kud i svi ostali u partizanima.

Da li ste znali gde su partizani?

- Znali smo, mi dok smo jo{ u logoru bili znali smo gde su partizani.

Kud ste stigli posle kapije, gde ste se sklonili?

- U {umu, u jedan grm, dok su se usta{e i Nemci povla~ili nismo smeli da idemo, u {umu smo se skupili i onda ovaj Sava Deliba{i} on je tu iz susednog sela on je poznavao ljude i oti{ao je tamo da ka`e da smo se mi spasili i da nam donešu hranu. Nama su neke dve devojke donosile hranu i to prekim putem daljim oko tri kilometara su obilazile da bi nam donele hranu da ih ne bi ovi uvatili.

Jel istu no} ste dobili hranu?

- Da, odmah iste no}i. Taj Sava je uvek i{ao u selo, poznavao je seljake i oni su nam donosili hranu, ode}u, obu}u.

Kolko ste dugo bili u toj {umi?

- Sedam dana dok partizani nisu do{li.

Koja je jedinica nai{la?

- 21. srpska. divizija.

Vi ste se pridru`ili diviziji i {ta je bilo sa vama. Kako je izgledao taj susret?

- Mi smo se pridru`ili, Edo je i{ao sa jedinicom, mali Elvir je i{ao dalje sa jedinicom, a mi koji smo bili bosi, od trnja bili smo povredjeni. Peko nije dao niko da ide nego da idemo svi sa jedinicom.

Koji Peko?

- Dap~evi}.

Jel on do{ao kod vas?

- On je bio komandant 21. jedinice.

21. srpske. Peko Dap~evi} je bio komandant?

- On je bio glavni.

I sad {ta je dalje?

- Bio je jedan, on je bio rodom iz Jasenovca, mesar, oni su imali tada vezu.

Vi onda put, kako vas nisu pustili da krenete sa jedinicom, jer ste bili povredjeni kuda ste vi onda krenuli?

- Bio sam prvo u Lipiku.

U Lipiku {ta ste radili?

- Ni{ta, bio sam u bolnici na saniranju rana u Lipiku.

Je su li vas onda mobilisali?

- Kad sam to sanirao u Lipiku, onda sam i{ao u Zagrebu u komisiju za ispitivanje ratnih zlo~inaca i dao izjavu i bio sam u Jasenovcu. Tamo sam

Kakav je tad izgledao Jasenovac?

- Jo{ se pu{io.

Jel bilo ostataka zgrada?

- Pa bilo je. U logoru je bilo zgrada.

Je li komisija otkrila masovne grobnice od toga?

- Pa bilo je pored Save na obali.

Kolko ste dana bili sa komisijom?

- Bio sam tri dana.

^ija je to komisija bila, hrvatska, jugoslovenska, ~ija?

- Jugoslovenska. Njihovi nalazi se znaju.

Jel toga bilo puno neo{te}eno u Jasenovcu da se moglo videti gde su.

- Slu{ajte nije niko sklanjao. Sam Jasenovac je goreo, jo{ se pu{io, privatne zgrade ru{ili, palili.

I sad posle rada sa istra`nom komisijom kud ste po{li?

- Na{ao sam se sa majkom. Majka nije znala da sam `iv. I{la je svaki dan na Savu da vidi le{eve koji idu Savom. Jedan {to je jedan dan ranije preplivao Savu, do{ao je u Zemun, on je Zemunac, po{to je Zemun bio oslobođen, do{ao je u Beograd i na Savi se susreo sa mojom majkom, razgovarao je sa njom, pri~ao i ona je pitala kao svaka majka za mene, pita da li sam `iv, on je rekao da sam `iv, da sam se spasio logora i ka`e do}i }e vam on jednoga dana ku}i.

Ka`ite mi, jeste vi tada mobilisani u armiju ili ste i{li u civilnu slu`bu. [ta ste radili, od ~ega ste `iveli u oslobođenom Beogradu?

- Nisam ja i{ao uop{te u armiju.

Gde ste se zaposlili?

- Kod majke sam do{ao i zaposlio se. Radio sam u vulkanizersku radionicu, Bata je tada dr`ao tu radionicu, tvornica gume i obu}e, to je prvo bilo najpre u Gepartovoj ulici najpre, pa onda u Rusku ulicu i tu sam se zaposlio. Kao privatni zanatlija. Tu smo dobili ma{ine za nalivanje auto guma. Posle sam odatle oti{ao u gradsko mlekarstvo. Tu sam radio ~etiri godine i radio sam dve godine u gradjevinsko preduze}e Vra~ar, sve u Beogradu i posle sam se preselio u VMA.

U VMA sam bio devet godina.

Zna~i, Vojna medicinska akademija. Tu ste se zaposlili kao?

- Vodoinstalater.

Kao civil ili vojno lice?

- Kao civilni majstor.

Dokle ste tu radili?

- Devet godina do 51.

Dobro, posle?

- Posle sam otia{ao na rad u Nema~koj.

Kolko ste bili u Nema~koj?

- 25. godina.

Dokle?

- Do 83. godine.

I onda ste se posle penzionisali i do{li da `ivite u Beograd?

- Da. Onda sam do{ao ovde, {to ka`u postoji nostalgijs, vu~e vas, tamo gde si ostao.

Sad na kraju ovog na{eg razgovora ja bih vas pitao jo{ i o nekim navodima ljudi koji su pu{tani iz Jasenovca, dolazili u okupirani Beograd, blatiti Jevreje zato~enike u Jasenovcu. Ja bi vas pitao na osnovu va{eg iskustva, da li ste videli {ta je tu ta~no, {ta nije. Pre svega bi vas pitao po izjavi Vojislava Prnjatovi}a iz Sarajeva, pu{tenog 42. u martu ko je onda davao izjave po Beogradu i ko izmedju ostalog rekao da su svi Jevreji u logoru bili rdjavi, da su bili potkaziva~i, podmukli, da su intigrirali protiv Srba i da su Srbi ne samo trpeli od usta{a nego trpeli i od Jevreja. Da usta{e imaju poverenja u `idove, da Srbi pored toga {to stradavaju i usta{e stradavaju od `idova, kako je va{e iskustvo?

- Moje iskustvo kakvo je. Moje iskustvo je da u svakom `itu ima kukolja. Ne mora sve da se obara na `idove. Bilo je onih koji su pravili razne stvari na strani Srba, bilo je i onih koji su pravili od strane Roma. To je ni`i kompleks ~oveka. Ni`i kompromis ~oveka. Da bi spasio sebe, on se slu`io sa svim mogu}im stvarima koje njemu odgovaraju. To je jedno. Ja bih samo jednu stvar rekao, da je Prnjatovi} pu{ten 42. godine, na ~iju inicijativu, da li je neka veza, da li je ne{to i on ne mo`e ni{ta da zna jer nije veliki period od 41. do 42. kad je on pu{ten. On je mo`da za to kratko vreme ili duga~ko kolko je bio on je mo`da stekao taj utisak. Ja ho}u da vam ka`em jednu stvar. Ja sam bio ~etiri godine, u svakom `itu ima kukolja, bilo je i Srba koji su bili takvi, bilo je i Jevreja ali

pored jednoga ~oveka ili dvojice ljudi ne mo`e se osudjivati cela nacija. Samo, to {to sam ja pro~itao, {to sam ja video, tu ima mnogo neistine.

Ove izjave trinaestorice?

- Tu ima mnogo, jer svi ti ljudi koji su tu dali izjave u Beogradu 42. godine ja bih htio da ja sa njima sednem za astal pa da ja njima postavim neka pitanja, da vidim da li bi oni znali na ta pitanja da odgovore. Jer taj Prnjatovi} nije pute{n bez razloga. Jo{ ako on to tako pri~a i ako tako smatra, ja ne znam, on je mo`da bio i ~lan partije i komunista.

On je bio sekretar trgovinske komore u Sarajevu?

- U redu ja ne ulazim u to {ta je on bio, kao sekretar trgovske komore kakve je zasluge imao da njega puste iz logora kad su ga ve} uhapsili, da je imao neku zaslugu.

On ka`e ovako, `idov ostaje `idov, pa i u logoru Jasenovac. Oni su u logoru zadr`ali sve svoje mane s tim da su one sada sebi~nost, lukavstvo, nesolidnost, podmuklost, to su njihove glavne odlike i on to ka`e za sve Jevreje u logoru. Dal je tako va{e iskustvo?

- Slu{ajte, da vam ja ka`em jednu stvar. [to se ka`e ja sam toliko `ivio sa Jevrejima. Ovo {to on pi{e, on je sam sebi suprotnik. Mi ako o}emo iskreno da govorimo, i da ka`emo da su recimo {to se ti~e nekoga posla i ne~ega da su Jevreji najsposobniji. I za{to recimo, on tu navodi da su oni bili i ovaj i onaj i da su bili uhodnici, jesu, ja ne mogu da ka`em da nisu. Recimo da su bili podeljeni na ta razna mesta, kao razni stru~njaci, ne kao stru~njaci nego kao organizatori, s time da bi za{tili sebe i ostale logora{e. Ja sam spomenuo Salamona, in`enjera. On recimo je bio taj koji nije, iako je Jevrejin, on nije spa{avao samo Jevreje, on je spa{avao sve mogu}{e, ali je bio na takav mestu, i bio je i stru~njak i stekao je toliko poverenje da su njemu ti kolja{i njemu su verovali {ta on ka`e.

Sad treba kazati da je taj Salamon saradjivao sa tim usta{ama.

Mislite da nije?

- Nije. On je samo dobro ~inio tima zato~enicima kao {to je i on bio zato~enik. I on je povezao to da je u mogu}nosti da to u~ini. On je vadio ljudi iz stroja iz nastupa, neke ljudi {to su usta{e pokupile pa da ih pobiju. On je i{ao kod upravnika logora i kazao molim vas, ovaj ~ovek treba da se izvede, ja ne mogu da zavr{im taj i taj posao {to ste vi meni naredili zato {to je on stru~njak za taj posao. I tog ~oveka su izvadili.

Vas je poslao da radite u bolnici?

- Zna~i taj ~ovek nije bio dou{nik tih usta{a, on da je bio dou{nik, rekao bi ba{ me briga {to je ovaj odredjen da se ubije, neka ide. Nije tako. Takve stvari treba druga~ije gledati.

Jel u radionicama tim stru~nim bilo vi{e Jevreja nego Srba medju rukovodiocima. Za{to, kako to tuma~ite?

- Tuma~im, eto to, organizovanost, organizacija rada.

Dal je to {to su Jevreji bili stru~niji majstori vi{e?

- Nisu oni bili stru~niji, Srbi su vrlo dobri majstori, ali pazite, ho}u da ka`em, retko se desi da je Srbin jedan dobar in`enjer. Malo ih je bilo medju zato~enicima. Ali jedan Jevrejin je taj koji je stvarno.

Dal je Srba vi{e bilo zanatlija ili seljaka?

- Vi{e seljaka je bilo.

Medju Jevrejima jel bilo seljaka?

- Medju Jevrejima ja mislim da nije bilo seljaka.

Nego {ta su bili?

- Pa bili su na zanimanja, recimo, odredjivani, Jevrejin, recimo, ^edomir Pugar, pukovnik ali je i{ao tamo da rani svinje na ekonomiji. Recimo kao pukovnik, kao advokat, kao pravnik, on je bio nepotreban tamo, ali je odredjen da ide da rani svinje i tu je spasao `ivot.

Ta~no, ali u lan~aru nije mogao da ide kao pravnik?

- Nije mogao, recimo mali Erih je do{ao u lan~aru kao {egrt, on je radio na ciglani, on je do{ao kao dete.

Zna~i mislite ove navode trinaestorice i tog Prnjatovi}a u celini, dal je pravo {to su oni uop{tavali pa ka`e svi su Jevreji lo{i?

Pomenuli ste neki slu~aj?

- Pomenuo sam onaj slu~aj u onom dobu kad je bila zlatna afera.

U kom dobu?

- U Jasenovcu. Zlatna afera, razumete, o}u da vam ka`em jednu stvar. Ne}u da ulazim u to, svako voli zlato i svako voli kad su u pitanju plemeniti metali i dragocenosti. Tu je bila jedna afera. Oni su povatani i par njih postreljani, e sad s druge strane, ne mora da se kroz to mi znamo svi {to ka`e Jevreji takvi koji vole plemenite metale i to sve, eto takvim Jevrejima je mo`da bila data takva mogu}nost po du`nosti recimo.....

Kakvo je to bilo zlato?

- Zlato koje je oduzimano od zato~enika koji su dolazili, onda izbijani zlatni zubi i to sve. Na kraju nisu to samo bili Jevreji tu su bili i usta{e, a mo`da i sami Jevreji koji su dobili malo snage.

Kad je bila ta zlatna afera?

- 44. godine mo`da i ranije. objavljeno je kad su oni streljani. Tu je brat brata ubijao. Tu su usta{e bili glavni a pored njih su bili i Jevreji. Dal su usta{e bile toliko glupi da nisu znali da klasiraju to sve, ja ne znam.

[ta mislite, Franja Tudjman, u svojoj knjizi "Bespu}a", istorijska zbivanja, odbacuje stvaranje u Jasenovcu, kao logoru koji je bio organizovan i pi{e da je on bio radni logor, da li mislite da je to bio radni logor ili logor smrti, ili sabirni logor, da li je bio jedno ili drugo ili je bio i jedno i drugo. Po ~emu zaklju~ujete da je bio logor smrti?

- Zato {to su oni tu ubijali, a ubijali su one koji je bio nepo`eljan za njih. Transporti su dovodjeni u sam logor, a neki nisu ~ak ni dovodjeni. Svi oni koji

su u{li na kapiju, i koji su u{li u logor, i koji su u{li u tunel, ti su svi evidentirani generalije, ime, prezime i odakle si do{ao. Po tome se odredjivala evidencija. Oni koji su dolazili a nisu uop{te ulazili u logor oni su odmah odvezeni u Gradinu tu niko nije uzimao generalije nego su odmah likvidirani. I ja tu mnogima zameram {to pobijaju to da u logoru nije stradalo toliko, a u logoru je stradalo mnogo vi{e.

Ka`e se da je u Jasenovcu ubijeno oko 30 do 40.000 ljudi. Vi ne mo`ete da mi ka`ete ta~an broj, da li je to blizu istine?

- Sva pitanja, ispitivanja, prona{lo se da je u logoru bilo 700.000, da je u{lo, kome su uzimali generalije, a koliko ima onih koji su pobijeni a nisu im uzimane generalije. Ja li~no ka`em, mogu ra~unaju}i kolko je dolazilo kompozicija sve vanredni vagoni, kolko stane u jedan vanredni vagon, znalo je da dodje po 30 po 60 vagona u samu Gradinu, kolko je tu moglo da bude. Mnogo vi{e od 700.000 ljudi.

Da li smatrate da je u rukama nekih `idovskih logorskih zloglasnika da je bilo odabiranja, to jest izdvajanje zato~enika za likvidaciju..... dal ste vi prisustvovali kad su

- Slu{ajte, prvo i prvo, u logoru nije bio ni jedan `idov na du`nosti.

Ko su bili na du`nosti?

- Samo usta{e.

[ta je bila du`nost `idova?

- Du`nost `idova je bila koji komanduju, oni su bili kao grupnici, on nije mogao da naredi, ajde ubi ovoga, on to nije mogao, za ubijanje su vr{ili odabiranjem, to su samo usta{e radile, a da su recimo `idovi ja nisam video ali sam slu{ao, da su `idovi recimo ubijali zato~enike.

Od koga?

- Tu nije bilo otpornosti. ^uo sam tako zato {to su znale da budu odredjene grupe koje su i{le preko u Gradinu za likvidaciju zato~enika.

A kako su oni jel ih nisu usta{e likvidrale?

- Nisu same usta{e mogli da ih likvidiraju, `idovi i Cigani i oni su to radili, i onda kada izvr{e likvidaciju, da nema dokaza, a onda opet izaberu druge, `idovi su recimo bili kao grobari. @idovi su skoro svi bili ko~ija{i, na ekonomijama, ne mora to sad {to su bili `idovi da su bili dou{nici usta{ama, bilo je i takvih, i medju Srbima i medju Hrvatima i medju svima.

Kad ste ~uli da su u Gradini bili odredjivani `idovi i Cigani da vr{e likvidaciju zato~enika?

- Svaki put je to bilo.

Koje godine?

- Svake godine. Oni na kraju i njih pobiju da ne bi bilo dokaza da ih ne vrate natrag u logor.

Da li ima to negde pisano o tome?

(Ova strana kasete se ba{ ni{ta ne ~uje, jaki {um)

E sad da li se sla`ete sa tvrdnjom Brnjatovi}a da je u Jasenovcu postojala samouprava zato~enika koji su sami upravljali u ishrani i ~isto }om?

- To je sve dolazilo od njegovog naredjenja. Nisu ni `idovi ni Srbi ni Cigani odredjivali kako }e biti, da li }e biti ~isto ili da li }e biti sapuna, ma ne,

Uprava je bila usta{ka, e sad {to se odvojili Jevreji..... kancelarijski i to mi smo bili odredjeni da radimo, nikakvo naredjenje

Od Jevreja vi ste verovatno bili bliski sa Eduardom [ajerom, sa Erihom, sa Latiasem.

Dobro, na kraju bih vas pitao {ta je jedan komandant logora u Jasenovcu da je ovih godina bio slobodan i `iveo u Zagrebu. Ko je to bio?

- [aki}, to je zet od Luburi}a.

Kako tuma~ite to, ja nisam ~uo da u Nema~koj neki komandant logora esesovac da `ivi u slobodi?

- Ja ne znam, da li ste slu{ali pre nego {to je bio ovaj rat, postavilo se pitanje u Austriji. [aki}u kada }e{ da se vrati{ u Hrvatsku. Ka`e, kad bude samostalna Hrvatska. On i dan danas `ivi u Zagrebu.

[ta ka`ete o predlogu koji je bio dao predsednik Tudjman da se u Jasenovcu otvori neko mesto gde }e biti hrvati sahranjeni sa obe strane?

- Slu{tajte, to nikada dok postoji neke vlasti a u jednom grobi{tu gde su sahranjeni i krvnici

Kako tuma~ite to {to je Trg `rtava fa{izma u Zagrebu, trg hrvatskog vladara.

Kako to tuma~ite ako ho}e da preina~i ulice i trgove Dra`i Mihajlovi}u, neznam u Beogradu i to?

- I protiv toga. Svaka ~ast, ako je Dra`a Mihajlovi} Srbin da se u Beogradu, {to se ka`e u srcu Srbije da se naziva njegova ulica, koliko je i pod njegovom komandom stradalo vojnika. To je potpuno pogre{no.

Trg `rtava fa{izma u Zagrebu?

- Potpuno je to pogre{no. Danas kad bi glasao za te promene, vidite u tom pogledu, zna~i tu se ru{i istorija narodnosti.

Ka`ite mi, vi o~igledno kad ste bili u Nema~koj bili ste ~lan Saveza komunista Jugoslavije?

- Ne ja nisam nikada bio ~lan partie, ja znam kad sam bio u [tutgartu, ja sam bio u svim sindikalnim organizacijama i ni{ta drugo nisam bio.

Zna~i, niste bili ~lan Komunisti~ke partie?

- Ne, meni se davala mogu}nost, ~ak {ta vi{e i na VMA kad sam radio, to je vojna ustanova, samo sam trebao da potpi{em ali ja nisam hteo. Ono {to ja znam, {to sam pro{ao, kad dobijem crvenu knji`icu ne mogu da ka`em ni{ta.

Zna~i nikada niste imali crvenu knji`icu?

- Ne, nikada.

[ta mislite, za{to je izbio ovaj gradjanski rat, za{to se Jugoslavija rasturila?

- Znate ko je rasturio. Amerikanci i Nemci. U slozi sa doma}im izdajnicima..... Prvo {to nije bio lo{ `ivot, imao je {ta ho}e, bio je general {ta mu je to trebalo da zavadi taj srpski i hrvatski narod

Va{e selo pod ~ijom je sada vla{ }u?

- Pod hrvatskom, nezavisnom dr`avi Hrvatskoj.

Ima li sada tamo Srbia?

- Ne verujem.

Jel to isto~na Slavonija ili zapadna?

-

Posle ovog gradjanskog rata ja se ne bih nikada vratio tamo a nemam ni kuda da se vratim.

Da li bi jo{ ne{to na kraju rekao?

- Nemam ni{ta da dodam, dодao sam sve, ako nekog koga interesuje jo{ ne{to ja sam spreman i `elim da izadjem u susret, {to se ka`e da se istorija ne zaboravi to je jedno. Drugo, {to mi je naj`alije, za istoriju u ovo vreme se najmanje interesuje omladina koja ne}e ostati, koja }e oti}i, ali ovaj omladinac koji je omladinac koji }e ostati da zna {ta je bilo da bi mogao svom potomku da ispri~a - ej sine, deda mi je kazao to i to

Hvala Mari}u!

END